

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра хореографії та мистецтвознавства

**Тема: Основні компоненти хореографічної
композиції**

Лекція з дисципліни «Мистецтво балетмейстера
(композиція та постановка хореографічних номерів)»
для студентів VI курсу факультету фізичного виховання
Освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр
Напрямок підготовки – 8.02020201 «Хореографія» (за видами*)

Розробив: викладач Бойко А.Б.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні кафедри
хореографії та мистецтвознавства
Протокол № 9 від «23»лютого 2015 р.
Зав. кафедрою доцент _____ Сосіна В.Ю..

Львів – 2015 р.

Тема: Основні компоненти хореографічної композиції.

План.

1. Поняття композиції хореографічного твору.
2. Основні складові танцювальної композиції.
3. Виразні засоби хореографічних постановок.
4. Художні прийоми побудови танцю.

Термін композиція (від латинського слова "compositio") означає – складання, розміщення, структура, поєднання, зв'язок, твір. Цей термін широко використовується в архітектурі, скульптурі, живопису, музиці, літературі і означає побудову художнього твору, зумовлену його змістом, характером та призначенням.

Композиція – найважливіший організуючий компонент художньої форми, що надає творові єдності та цілісності.

Композиція танцю – це обдуманий художній твір, який складається з музики та хореографічної лексики, має певну побудову, об'єднаний однією темою і сюжетом. Композиція танцю складається з ряду компонентів. У неї входять: драматургія (зміст, музика, текст, руху, пози, жестикуляція, міміка), малюнок (переміщення танцюючих по сценічному майданчику), ракурси. Все це підпорядковане загальному завданню передати думку та емоційний стан героїв в їх сценічній поведінці. В композицію танцю входить – ідея, тема, музичний матеріал, сюжет, національна належність, місце дії, емоційний настрій, кількість виконавців.

Основні закони драматургії твору є обов'язковими як для танців сюжетних, так і для будь-якого безсюжетного танцю, де є тема і завдання висловити той чи інший стан людини (радість, горе, любов, ревності, відчай і т.п.) або його властивість (довірливість, хитрість, підозрілість, безпечність, безстрашність, боягузтво). Згідно з цим законом танець повинен поєднувати в собі в гармонійному співвідношенні всі п'ять його частин:

1. Експозиція
2. Зав'язка
3. Розвиток дії
4. Кульмінація
5. Розв'язка

Вміння користуватися законами композиції і правильно застосовувати їх – це один з найважчих, складних етапів у творчості балетмейстера. Адже не один танець не може будуватися по якомусь стандарту, а має особливу форму втілення. Від таланту, винахідливості, досвіду та майстерності хореографа, від його знання законів побудови танцю залежить створення яскравої, неповторної форми танцювального твору.

Експозиція – може бути чітко вираженою, або навпаки незрозумілою, затягнутою. Вона знайомить глядача з подіями танцю і допомагає уявити характер виконавців. В експозиції за допомогою стилю, манери виконання, костюмів та декорації, створюється образ епохи і визначається місце дії.

Тривалість її залежить від мети, яку вирішує постановник. Може бути дві експозиції – проста і розгорнута.

Проста – відкриваються куліси і на сцені стоять люди або декорації.

Розгорнута – нема нікого і починається дія.

Зав'язка – чіткою і яскравою, або непомітною. Назва цієї частини говорить про те, що зав'язується дія, визначаються перші чіткі конфлікти, які у розвитку сюжету поступово приводять до кульмінації.

Ступені розвитку дії – це та частина хореографічного твору, де розгортається певна дія. Кількість ступенів розвитку та їх тривалість визначається динамікою розгортання сюжету, від ступеня до ступеня, динаміка повинна збільшуватись, поступово приводячи до кульмінації. Розвиток дії буває наростаючим, сильним або розтягнутим.

Кульмінація – найвища точка розвитку хореографічного номера. У кульмінації досягають найвищого емоційного ступеню динаміки розвитку сюжету та взаємовідносин виконавців. Може бути яскраво виражена, вражаюча, самою вершиною танцю, або блідою.

Розв'язка – завершує дію танцю. Розв'язка може бути миттєвою, несподівано завершити дії і бути фіналом твору, або поступовою. Розв'язка – це найважливіший компонент хореографічного твору. Побудувати дію твору потрібно так, щоб його Розв'язка стала органічним завершенням твору.

Другим, після драматургії, компонентом хореографічного твору є музика. Музика і танець – підпорядковані загальним законам, але, якщо танець живе в часі і просторі, то музика тільки в часі. Будь-який хореографічний твір будується, на основі музичного твору. Будь це симфонічний твір, п'єса для оркестру народних інструментів, баян, фортепіано – у всіх випадках хореографічний твір має розкривати музичний матеріал в хореографічних образах.

Музична форма, композиторський задум твору повинен знайти адекватне вираження в композиції танцю.

Третім компонентом хореографічного твору є танцювальна мова, за допомогою якої розповідається зміст танцю, розкриваються образи і характери дійових осіб. Цю танцювальну, хореографічну мову ми називаємо текстом танцю. Танцювальна мова повинна бути зрозуміла без попереднього прочитання лібрето, який роз'яснює зміст танцю. Танець повинен нести якусь думку, особливо якщо цей танець ставиться для виконання дітьми, текст того, що вони виконують повинен бути їм зрозумілий.

Четвертим компонентом хореографічного твору є малюнок танцю. Це переміщення танцюючих по сценічному майданчику і той уявний слід що вони залишають, фіксуючи всілякі танцювальні фігури. Без геометричних фігур немає танцю ні в народі, ні на сцені: кола, еліпси, паралельні лінії, діагоналі, квадрати, трикутники, спіралі - все це використовується в танцювальному малюнку.

Останнім, п'ятим компонентом хореографічного твору можна назвати ракурс. Ракурс це точка зору з глядацького залу на танцюючих: анфас, круазе, еффасе, 1-й, 2-й, 3-й, 4-й арабески.

Танець – це мистецтво в часі та просторі. Час – це тривалість звучання музики та, відповідно, тривалість танцю. А простір – це площа, на якій проходить танцювальна дія. Малюнок танцю, який будується на сценічному майданчику, має певні закони.

Хореографічний текст - це танцювальні рухи, жести, пози, міміка. Малюнок танцю і танцювальний текст і складають композицію.

Складати хореографічний текст слід в традиціях танцювальної культури того народу, про який розповідається в даному хореографічному творі, бо танцювальний мову, танцювальний текст знаходяться в тісній залежності від національного характеру народу, його способу життя, особливостей мислення.

Танцювальний текст, складається з па, поз (статичних та динамічних), жестів, міміки, ракурсів. Все це стає танцювальним текстом лише в тому випадку, якщо підпорядковане думці. Механічно складені, ці компоненти робляться безглуздими.

Малюнок танцю – це розташування і переміщення танцюючих по сценічному майданчику. Якщо ми будемо стежити за танцюючими, звертаючи увагу не на їх рухи, а лише на переміщення по сцені, і зафіксуємо ці пересування на аркуші паперу, то тим самим ми зафіксуємо малюнок танцю. Малюнок танцю, як і вся композиція має бути підпорядкований основній ідеї хореографічного твору, емоційному стану героїв, яке проявляється в їхніх діях і вчинках. Тому при аналізі малюнка слід сказати, що малюнок танцю і танцювальний текст нерозривно пов'язані.

Малюнок повинен відображати думку танцю (задуманого сюжету). Він повинен розвиватися логічно і сприяти найбільш яскравого виявлення на сцені танцювального тексту. Логіка малюнка танцю передбачає зв'язок попереднього малюнка з наступним, а також, що кожний наступний малюнок повинен бути розвитком попереднього. Логіка диктується, в першу чергу, завданням, яке ставить балетмейстер. Бувають випадки, коли відповідно до задуму танцю потрібно показати тривогу, схвильованість, стихію, тоді балетмейстер може обривати один малюнок і переходити до іншого, тим самим створюючи видимість хаосу на сцені.

Сюжет може будуватись симетрично і асиметрично, в залежності від постановника. У масових танцях, хороводах малюнок має ведучу роль,

малюнок не повинен відволікати глядача, а повинен тримати увагу, основну ідею хореографічного номеру. Повинен розвиватись від простого до складного, таким чином в момент кульмінації має бути самий насичений малюнок, повинен перериватися і проходити з одного в другий, в залежності від музичного матеріалу. Танець по малюнку розвивається разом з музикою, він то сповільнюється, то прискорюється, то затихає, то посилюється.

Малюнок танцю організовує руху танцюючих, систематизує їх. Різні побудови і перестроювання роблять на глядача певний психологічний вплив, і завдання балетмейстера - домогтися, щоб малюнок танцю найбільш повно висловлював ту думку, той настрій і той характер, які закладені в номері.

Різноманітність і багатство малюнка ніколи не повинні бути самоціллю. Важливо, щоб малюнок не відволікав глядача своєю оригінальністю, а тільки сприяв розумінню основної ідеї танцю.

Малюнок танцю цілком залежить від музичного матеріалу, на основі якого складаються танці. Він повинен відображати характер, образ музики, її стиль, перебувати в тісному зв'язку з темпом, ритмом музичного твору.

Музична форма, композиторський задум твору повинні знайти адекватне вираження в композиції танцю, отже, і в його малюнку.

Темп музичного твору, динаміка повинні отримати відповідне вираження в малюнку танцю. Темп визначає не тільки швидкість руху, переміщення виконавців по сценічному майданчику, а й визначає характер твору. Таким чином, динаміка, темп є і засобами виразності танцю. У музичному творі є лейтмотив - він повинен бути і в малюнку (або в лексиці, або в тому і іншому одночасно). Це може бути композиційний фрагмент або деталь. Невід'ємно з малюнком пов'язаний перехід. Це своєрідний «місток», що зв'язує малюнки в єдину послідовність. Перехід і малюнок відрізняються один від одного тим, що перехід має поточну форму, а малюнок - стійку. Якщо прибрати з танцю перехід, то суть танцю не зміниться, а якщо замінити малюнок, то зміниться весь танець.

Переходи можуть бути прості й інтенсивні (коли розвивається думка раніше розпочатого малюнка). Неможливо складати танець, розглядаючи малюнок у відриві від лексики, танцювальної мови. Вони тісно пов'язані. Якщо малюнок простий і лаконічний, його розвиток досягається шляхом ускладнення танцювальних рухів, а там, де основним виразним засобом є динамічно розвивається малюнок, рухів мало і в більшості випадків вони носять характер ходів.

Розподіл танцю по сценічному майданчику залежить від багатьох факторів, але насамперед від того завдання, яке ставить перед собою балетмейстер в даному танцювальному номері. Він повинен вміло зосередити увагу глядача на тому епізоді, який є для нього найбільш важливим. Існує кілька прийомів для одного і того ж малюнка, що дають можливість збільшити глядацьке сприйняття: зміна ракурсу, введення рухів рук, зміна напрямку руху, подвоєне прискорення або уповільнення; прийом контрасту.

Прийом контрасту одне з активних засобів виразності, широко застосовується в хореографії. Обов'язково чергується простий малюнок зі складним, для того, щоб не втомлювати увагу глядача.

Сценічний хореографічний образ - це синтез численних зовнішніх і душевних внутрішніх рухів і їх психологічних нюансів, тембрових забарвлень. Будь-яка обрана тема вимагає сценічного втілення в образах. Сценічний образ хореографічного номера в цілому будується на ідейно-художньої цілісності і взаємозв'язку всіх частин і компонентів (мови, музики, акторської гри, оформлення, драматургії, способу мислення, психології впливу й т.д.). Свій стиль, свій образ, своє обличчя має кожний сценічний хореографічний твір.

Завдання будь-якого художника - поета, письменника, живописця, режисера чи балетмейстера - відтворити засобами свого мистецтва атмосферу того часу, про який він розповідає у своєму творі.

Що таке образ? Балетмейстер Захаров Р.В. тлумачить термін «образ» - як конкретний характер людини плюс сума його відносин до навколишньої

дійсності, що виявляються в діях і вчинках, які зумовлені драматургічною дією.

У сфері мистецтва поняття образ зазвичай вживається поряд зі словом художній, оскільки, в даному сенсі, він має естетичний характер.

Художній образ - це загальна категорія художньої творчості: властива мистецтву, форма відтворення, тлумачення і освоєння життя шляхом створення естетично впливають об'єктів. Образ в хореографії розуміється як цілісне вираження в танці почуття і думки, людського характеру. Образний танець змістовний, емоційний, наповнений внутрішнім змістом. Створити хореографічний образ - значить змалювати в танці дію або характер. Танець, позбавлений образності, зводиться до голої техніки, до безглуздим комбінаціям рухів. В образному ж танці техніка одухотворяється, стає виразним засобом, допомагає розкриттю змісту.

Створення хореографічного образу - процес багатоступінчастий, що вимагає спільних зусиль представників різних сфер мистецтва. Хореографічне мистецтво включає в себе різні види мистецтв - музику, власне хореографію, драматургію, пантоміму і т.д. Саме хореографії належить провідна, основна роль у створенні хореографічного образу. Кожен з них, заломлюючись відповідно вимогам даного виду мистецтва, стає необхідним компонентом хореографічного образного мислення. Специфіка хореографічної образності полягає в танцювально-пластичному розвитку, і мислення образами самих танців є єдиним способом розкриття і втілення характерів. Змістовність хореографічного образу тісно пов'язана зі змістом всього драматургічного задуму танцю, який в процесі створення збагачується музичними, пластичними і мальовничими характеристиками, і разом з ними з'являється в новому єдності музики, пластики, драматургії, пантоміми. У тому випадку, якщо ця єдність не порушує цілісності пластичного образу, а, навпаки, створює необхідні передумови для його художнього сприйняття ми маємо справу з таким синтезом, в якому жодна сторона образної специфіки не домінує за рахунок іншої.

Балетмейстер у створенні художнього образу відштовхується від сюжету, ідеї і будує хореографічний образ на основі музичного матеріалу. Для вірного вирішення сценічного образу, для того, щоб цей образ розкривав ідею твору режисер повинен знати і вірно відображати історичну обстановку. Балетмейстер, працюючи над образом героя, повинен продумати його історію, біографію і його минуле. Автор тільки тоді доб'ється кінцевого художнього результату, якщо зробить поведінку свого героя логічною, правдивою, і природною.

При створенні художнього образу велике значення має світогляд балетмейстера. А тому, він повинен вміти спостерігати життя, володіти асоціативним і хореографічним мисленням, вдало застосовувати знання з композиційної і драматургічної побудови танцю, бути хорошим режисером і психологом. Аналізуючи весь комплекс одержаних знань, вражень – балетмейстер виробляє своє судження, свій погляд. Вміння вибрати найголовніше, найбільш суттєве і донести це до глядача грає велику роль для кінцевого результату роботи – створення хореографічного образу.

Література

1. Бежар М. Мгновение в жизни другого: мемуары / М. Бежар. – М.: Союзтеатр, 1989. – 237 с.
2. Ваганова А.Я. Основы классического танца / А.Я.Ваганова. – Л.: Искусство, 1963. – 180 с.
3. Васильева Е. Танец / Е.Васильева. – М.: Искусство, 1968.
4. Голдрич О. Хореографія / О.Голдрич. – Львів: СПОЛОМ, 2006. – 172 с.
5. Добровольская Г.Н. Танец. Пантомима. Балет / Г.Н. Добровольская. – М.: Искусство, 1975. – 128 с.
6. Захаров Р.В. Искусство балетмейстера / Р.В.Захаров. – М.: Искусство, 1954.
7. Захаров Р.В. Сочинение танца: Страницы педагогического опыта / Р.В.Захаров. – М.: Искусство, 1983. – 237 с.

8. Мовчан Л. В. Хореография в театрализованном представлении и работа режиссера с балетмейстером : учеб. пособие / Л. В. Мовчан. – М.: Издат. дом МГУКИ, 2005. – 96 с.
9. Смирнов И. Искусство балетмейстера / И.Смирнов. – М.: Просвещение, 1982.